

19145

Կոթնոց

Նոյրբնիչաւեի Խորհուրդնէի VI-րդ Խաւարար

Ինչ և Վորոշել Նոյրբնիչաւեի Խորհուրդնէի
VI-րդ Խաւարար

Ըստ 1.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԴՐԲԵՃԱՆԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՅԱՆ ԶԵԿՈՒՑՄԱՆ ԱՌԹԻՎ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ
(ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ VI ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ)

328

Ա-21

Քաղաք, 1929թ.

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ադրբեջանի խորհուրդների VI-րդ Համագումարը տեղի է ունեցել 1929 թվի ապրիլին Բազում: խորհուրդների նախընթաց 5-րդ Համագումարը կայացել է 1927 թվին: Այդպիսով խորհուրդների Համագումարը լսել է զեկուցումներ Ադրբեջանի կառավարության, ինչպես նաև Լուսավորության և Հողագործության ժողովրդական Կոմիսսարիատների վերջին յերկու տարիների (1927 և 1928) գործունեության մասին:

խորհուրդների VI Համագումարն իր աշխատանքները կատարել է Ադրբեջանի ժողովրդական տնտեսության զարգացման հնգամյա պլանի իրականացման սկզբին, հենց դրա համար էլ այդ Համագումարի վորոշումներն ավելի քան նշանակալից են, վորովհետև այդ վորոշումները կառավարությանը՝ համարյա հնգամյա ժամանակամիջոցի համար՝ ցուցմունքներ են տվել: Գյուղական տնտեսության և ժողովրդական լուսավորության մասին խորհուրդների VI-րդ Համագումարն առանձին զեկուցումներն է լսել և սարվելիք աշխատանքի մասին միանգամայն վորոշակի գործնական ցուցմունքներ տվել:

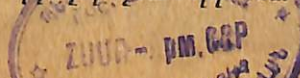
խորհուրդների VI Համագումարի վորոշումները իրականացվել կարող են Ադրբեջանի Հանրապետության ամբողջ աշխատավոր ազգաբնակչության մասնակցությամբ և յեռանդուն աջակցությամբ: դրա համար էլ Ադրբեջանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն հանձնարարել է ժողովրդական Կոմիսսարների խորհրդին՝ Համագումարի ընդունած վորոշումների մասին աշխատավոր ընակչությանը լայնորեն տեղեկացնել: Այդ հանձնարարությանը կատարելու համար խորհրդային Ադրբեջանի ժողովրդական Կոմիսսարների խորհուրդը հրատարակում է խորհուրդների VI Համագումարի վորոշումները՝ յերեք մասից բաղկացած՝

Առաջին մաս.— խորհրդային Ադրբեջանի կառավարության զեկուցման առթիվ Համագումարի ընդունած վորոշումները:

Յերկուրդ մաս.— Հողագործության ժողովրդական Կոմիսսարիատի զեկուցման առթիվ Համագումարի ընդունած վորոշումները:

Յերրորդ մաս.— Լուսավորության ժողովրդական Կոմիսսարիատի զեկուցման առթիվ Համագումարի ընդունած վորոշումները:

Յերեք մասն էլ հրատարակվում է թուրքերեն, հայերեն և ռուսերեն լեզուներով: այդպիսով Ադրբեջանի աշխատավորները կարող են Համագումարի վորոշումների հետ ծանոթանալ իրենց մայրենի լեզվով:

26849-62

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԶԵԿՈՒՑՄԱՆ ԱՌԹԻՎ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՎՈՐՈՇՈՒՄ- ՆԵՐԸ

Ադրբեջանի կառավարությունը ղեկուցել է, թե յերկու տարվա ընթացքում ինչ աշխատանք է կատարված՝ որենտրա-կան և պետական վարչության, ժողովրդական տնտեսության և նրա առանձին ճյուղերի պլանավորման գործում: Դրա հետ միասին ղեկուցման մեջ լուսաբանվել են յերկու տարվա ընթացքում ձեռք առնված միջոցները և այն հետևանքները, վորոնց մենք հասել ենք՝ շնորհիվ ձեռք առնված միջոցների:

Կառավարության առաջ դրված հիմնական խնդիրը յեղել է և մնում է մեր յերկրի ինդուստրիացման իրագործումը ու գյուղական տնտեսության մեջ աշխատանքի նոր մեթոդներ մտցնելը:

Մատնանշված նպատակն իրագործելու համար կառավարու-թյունը գոյություն ունեցող արդյունաբերական ձեռնարկները վերակառուցելու և բարելավելու և նոր արդյունաբերական ձեռ-նարկների շինարարության համար հսկայական գումարներ և հատկացրել: Գյուղական տնտեսության ասպարեզում կառավա-րությունը հոգ է տարել հողդատագործումը կանոնավորելու, հողա-շինարարությունն անցկացնելու և վոռոգման աշխատանքները զարգացնելու համար: Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի բոլոր տեսակների զարգացման համար կառավարությունը ձեռք է ա-րել բոլոր միջոցները. այդ կազմակերպությունների միջոցով գյուղացիներին վարկ և անհրաժեշտ մեքենաներ, գործիքներ, գյուղական տնտեսության մեջ անհրաժեշտ զանազան նյութե-ղեններ և մատակարարել:

Կառավարությունը հատուկ ուշադրություն է դարձրել գյու-ղի կոլեկտիվացման զարգացմանը՝ կազմակերպվող կոլեկտիվ-ներին ամեն կերպ ոգնություն ցույց տալով: Կառավարության հարկային քաղաքականությունն ուղղված է յեղել չքավորական և միջակ տնտեսությունների զարգացման համար բավականա-չափ նպաստավոր պայմաններ ստեղծելուն, հարկերի ծանրու-թյունը կուլակային տնտեսությունների վրա ձգելով:

Կառավարությունը միջոցներ է ձեռք արել գյուղին գյու-

ղատնտեսական միջոցներով ոգնելու՝ բնակչության կուլտուրա-կան դրությունը բարձրացնելու համար:

Ձեռք առած այդ բոլոր միջոցներին Համագումարը հավա-նություն է տվել, վորն արտահայտված է հետևյալ բանա-ձևի մեջ.

«Լսելով ընկ. Մուսաբեկովի ղեկուցումը, խորհուրդների Ադրբեջանի VI Համագումարը լիովին և ամբողջովին հավանու-թյուն է տալիս կառավարության գործունեությանը և նրա բռնած քաղաքական գիծը համարում է ճիշտ»:

Համագումարը նշում է, վոր Ադրբեջանի կառավարությունը հսկայական հաջողություններ է ունեցել տնտեսական և կուլ-տուրական շինարարության և հանրապետության ժողովրդական տնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման գործում:

Համագումարը հաստատում է, վոր կառավարության ազ-գային ճիշտ քաղաքականության հետևանքով Ադրբեջանի բոլոր աշխատավորների միջև ազգային համերաշխությունն ամրապնդ-վել է՝ Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի ամրապնդմանը հաստա-տուն գրավական ծառայելով:

Ինչպես Համագումարի բանաձևի մեջն է ասված, ժողովրդա-կան տնտեսության զարգացումն ընթացել է յերկրի ինդուստ-րիացման ուղղությամբ: Արդյունաբերության ասպարեզում այդ աճումն այնքան արագություն է տեղի ունեցել, վոր վերջին հինգ տարվա ընթացքում արդյունաբերության ընդհանուր ար-տադրանքը համարյա կրկնապատկվել է:

Արդյունաբերության զարգացման ասպարեզում կառավա-րության աշխատանքի ամենակարևոր և պատասխանատու մասը նոր շինարարությունն է հանդիսանում, վորի վրա ամեն տարի հսկայական գումարներ է ծախսվում: Խորհրդային Ադրբեջանի ժողովրդական Տնտեսության Գեղազույն Խորհրդին յենթակա ձեռնարկությունների վերակառուցման և նոր շինարարության համար արված փաստական ծախսերը կազմել են՝ 1926—27 թվին —8 միլ. 622 հազ. 320 ուրբ. և 1928—29 թվին—10 միլիոն 633 հազար 337 ուրբի: Բացի դրանից Բագվի Խորհուրդը արդյունաբե-րության համար ծախսել է յերկու տարվա ընթացքում 481 հազար ուրբի և գավառական տեղական արդյունաբերության համար—մի միլիոն 319 հազար ուրբի: Յեթե վերցնենք միայն 1927—28 թվի և Ադրբեջանի ամբողջ արդյունաբերության հա-մար ծախսված միջոցները հաշվենք, ապա այդ կհասնի մի հրա-կայական գումարի—130 միլիոն ուրբու, վորից 117 միլիոն 500 հազարն ընկնում է նավթային արդյունաբերության վրա:

Միաժամանակ աճել է աշխատանքի արտադրողականութիւնը, շատացել է արտադրած ապրանքը և ինքնարժեքն աստիճանաբար իջել:

Մատնանշված նվաճումների հետ միաժամանակ Համագումարը ուղղորդութիւն է դարձրել և այն թերութիւնների վրա, վորոնք նկատվել են հիմնական շինարարութեան մեջ: Իսկ այդ թերութիւններն են գլխավորապէս անտնտեսութիւնը, շինարարութեան խտրութիւն ծրագրված չլինելը, բավականաչափ մշակված և հիմնավորված նախագծերի բացակայութիւնն և և այլն: Շնորհիվ վերոհիշյալ յերևույթների սկզբում նախատեսված գումարից ծախսերն ավելացել են, վորը և խանգարել է ֆինանսական ծրագրի կատարումը: Մատնանշված թերութիւնների համար անհաշտ պատճառ չի յեղել նաև բարձր վորակավորյալ մասնագետների չափազանց քիչ լինելը:

Աղբրեջանի ելեկտրոֆիկացիայի ասպարեզում աշխատանքները տարվել են յերեք ուղղութեամբ.

- 1) Հետախուզութիւնների և նախագծումների,
- 2) Հիդրոկայաններ կառուցելու, և
- 3) Ելեքտրո-մոտատային աշխատանքներին:

Անցած յերկու տարվա ընթացքում հետախուզութիւններ են կատարված Սորհրդային Աղբրեջանի այն գետերի վրա, վորոնք կարող են ոգտագործվել հիդրոկայաններ կառուցելու համար: Նույն ժամանակամիջոցում ուժեղ կենտրոնական հիդրոցենտրալի յերկու նախագիծ է կազմված (Կարա-Սախկալի և Թարթառի):

Սորհրդային Միութեան կառավարութեան կողմից Կարա-Սախկալի 39 հազար ձիու ուժ ունեցող հիդրոկայանի հավանութիւն ստացած նախագիծը հնգամյակի վերջին պիտի կառուցված վերջացած լինի: Հաշվետու ժամանակամիջոցում 5200 ձիու ուժ ունեցող չորս հիդրոկայանների կառուցումն ավարտվել է, դրանից Ներքին-Ձուռնաբաղի հիդրոկայանը 3750 ձիու ուժ ունի: Գյուղական եփանագին ելեքտրոկայանների համար ել հետախուզութիւններ ու նախագիծեր կազմելու աշխատանքներ են տարվում: Ելեքտրոմոտատային աշխատանքների ասպարեզում պետք է նշել Գյանջա քաղաքի մանածագործարանի և մահուդի գործարանի ելեքտրական սարքավորումը:

Հիշված բոլոր աշխատանքներն ու նվաճումները Սորհուրդների VI Համագումարի կողմից նշվել են հետևյալ ձևով.

«Արդյունաբերական շինարարութեան համար խոշոր ծախսեր անկողի, վորը նախորդ յերեք տարիների ընթացքում 25

միլիոն ուրբու և հասել և այս ընթացիկ 1928—29 տարում ել 10 միլիոնից ել ավելի է, արդյունաբերութեան զարգացման գործում նշանակալից հաջողութիւններ են ձեռք բերված»:

Հին ձեռնարկութիւնները լայնացնելու, արտադրութիւնը ապրիտնալիզացիայի յենթարկելու, գործող սարքավորումն ուժեղ բեռնավորելու և աշխատանքի արտադրողականութիւնը բարձրացնելու համար ձեռք առնված միջոցների շնորհիվ՝ հաջողվել է հանրապետական արդյունաբերութեան արտադրանքը բավական մեծացնել՝ վորը 1926—26 թվին յեղել է 26 միլիոն ուրբու իսկ 1927—28 թվին հասել է մինչև 45 միլիոն ուրբու (70%-ից ավելի է մեծացել) և 1928—29 թվին նոր նշանակալից աճումն է տալու: Դրա հետ միասին արտադրանքի ինքնարժեքն իջել է:

Մատնանշված նվաճումների հետ Համագումարը միաժամանակ հաստատում է, վոր առանձին դեպքերում արդյունաբերական շինարարական նախահաշիվներից ավելի են ծախսվել, շինարարութեան մեջ բավականաչափ պլանայնութիւն չի յեղել, շինարարական նախահաշիվներից ավելի են ծախսվել, տեխնիկական նախագիծերը բավականաչափ չեն մշակվել, պահանջվող չափով տնտեսական հիմնավորումները բացակայել են և շինարարութիւնը թանկ է նստել:

Հիմնական ծախսերի ասպարեզում նշված թերութիւնները, գոյութիւն ունեցող արդյունաբերական ձեռնարկութիւնների վերակառուցումն ու բարելավումը պահանջում են ձեռք առնել ամենավճռական միջոցներ վերացնելու այն:

Մենք պետք և խոստովանվենք նույնպէս, վոր աշխատանքային դիսցիպլինան մեր ձեռնարկութիւններում իր կոչման բարձրութեան վրա կանգնած չի յեղել: Անփութութիւնը, անտաբեր վերաբերմունքը և պրոգուները դեռ չենք վերացրել:

Աշխատանքային դիսցիպլինան բարձրացնելու գործը բոլոր աշխատավորների գործն է հանդիսանում: Անհրաժեշտ է, վոր բոլոր բանվորները պրոֆմիութենական կազմակերպութիւնների ղեկավարութեամբ սոցիալիստական մրցութիւն կազմակերպեն և իրենց աշխատանքի արտադրականութիւնն ամենամեծ բարձրութեանը հասցնեն: Յեւ ահա հաւի առնելով բոլոր այդ հանգամանքները Սորհուրդների Համագումարը վորոշել է՝

«Համագումարը կառավարութեանը հանձնարարում է միջոցներ ձեռք առնել շեշտված թերութիւնները վերացնելու և հատկապէս ձեռնարկներում աշխատանքային դիսցիպլինան բարձրացնելու և 1928—29 տարում 1927—28 թվին համեմատութեամբ արտադրանքի ինքնարժեքը 7%-ով իջեցնելու մասին յե-

դած դիրեկտիվներն անշեղ կերպով կյանքի մեջ անցկացնելու»։ Ադրբեջանի արդյունաբերութեան հիմնական տեսակներն են՝ մանածաշինը (հաշված և մետաքսայինը), նավթայինը, ձրկ-նայինը։

Հում նյութի պաշարը մեղ մոտ բավականաչափ նպաստավոր պայմաններում է գտնվում. բոլոր արդյունաբերական ձեռնարկու-թյունների հետագա զարգացումը կախված կլինի միայն արդյունա-բերութեան մեջ դրված հիմնական ծախսերի չափերից։ Մինչև այժմ արդյունաբերութեանը զարգացել է այն վայրերում, վորտեղ առա-ջուց յեղել են արդյունաբերական ձեռնարկութեաններ, այսինքն Բագու քաղաքում և մասամբ Նուխում։ Սորհրդ. կառավարութեան տնտեսական գործունեութեան հետևանքով, մատնանշված քա-ղաքների արդյունաբերութեանը զարգացել և ամրապնդվել է։ Բացի դրանից մեզ մոտ արդյունաբերական նոր քաղաքներ են հանդես յեկել, ինչպես Գյանջան, վորը շուտով Ադրբեջանի ար-դյունաբերական յերկրորդ կենտրոնը կդառնա, և ամբողջ մի շարք ուրիշ վայրեր, վորտեղ ապագա արդյունաբերական ոջախներ են սկզբնավորվում։

Վերջին տարիներս մեր լեռնային հարստութեանների դի-տական ուսումնասիրութեանները, ինչպես նաև հում նյութի տա-րեց-տարի աճող պաշարները (քամբակի, մետաքսի և ուրիշ տեխ-նիկական մշակութեան) կառավարութեանը լրակատար հիմք է տալիս մտածելու Ադրբեջանի ինդուստրացման համար, վորն ի-րենից մինչև այժմ էլ գյուղատնտեսական յերկիր և ներկայաց-նում։ Կառավարութեան հետագա աշխատանքի ընթացքում հա-տուկ ուշադրութեան պիտի արժանանա Դաշքեսանի յերկաթա-հանքերը և նրանց մշակելն իրականացվի։

Ներկայումս կառավարութեանը մեծ գումարներ է ծախսում նախագծեր կազմելու և հետախուզական աշխատանքների համար. այդ աշխատանքները կատարելու համար հրավիրված են մեր Սորհրդային Հանրապետութեանների Միութեան ամենալավ մաս-նագետները։

Արդյունաբերութեան համար անելիք հիմնական ծախսերի հեռանկարները, Սորհրդային Համագումարը քննութեան առնե-լով, մատնանշել է.—

«Հիմնական ծախսերի նկատմամբ,—Համագումարը, ընդգծե-լով յերկրի ինդուստրացման թափը չթուլացնելու և նոր ար-դյունաբերական ոջախներ ստեղծելու անհրաժեշտութեանը,— հանձնարարում է կառավարութեան մանածագործային և ձկնա-յին արդյունաբերութեան հետ միասին հիմնական ծախսեր անել

առաջին հերթին արդյունաբերութեան, լեռնային, լեռնա-քիմիա-կան և մետաղաձուլական ճյուղերի զարգացման համար»։

«Համագումարն առանձնապես անհրաժեշտ է համարուս Դաշքեսանի շինարարութեանն արագացնելը, վորը պետք է վոչ միայն Ադրբեջանի Սոցիալիստական Սորհրդային Հանրապետու-թեան ինդուստրացման գործում հզոր լծակ դառնա, այլ և ամ-բողջ Անդրկովկասի»։

Ինչպես արդյունաբերութեանը, այնպես և գյուղատնտե-սութեան առանձին ճյուղերը հաջողութեամբ զարգացնելու հա-մար մեզ վոչ միայն հում նյութ է անհրաժեշտ, այլ և ելեքտրա-կան ուժ, վորի միջոցով կարելի կլինի շարժման մեջ դնելու մեր նախագծված ֆաբրիկաներն ու գործարանները։

Մեր գետերը կարող են մեզ այնքան «սպիտակ ածուխ» տալ, վոր ոգտագործելով այն հիդրո-եկեքտրո-կայանների շինարա-րութեան միջոցով, կարելի կլինի ուժային տնտեսութեան համար վառելիքից միանգամայն հրաժարվել։ Վերև արդեն մատնանշվել են այն աշխատանքները, վոր կատարվել է Ադրբեջանում ելեք-տրոկայաններ նախագծելու և կառուցելու ասպարիզում։ Սակայն Համագումարը գտել է, վոր՝

«Սորհրդային ուժային հնարավորութեաններ ունենալով, այնուամենայնիվ ելեքտրոշինարարութեանն Ադրբեջանում Սոր-հուրդների վերջին Համագումարից դեսը յետ է մնում արդյունա-բերութեան հիմնական շինարարութեան ծավալման թափից»։

Այդ պատճառով Համագումարը հանձնարարում է կառավա-րութեան՝ Ադրբեջանի ելեկտրոֆիկացիայի աշխատանքներն ուժե-ղացնել և ռայոնական ուժեղ հիդրո-կայանի (Կարա-Սախկալ) կառուցումն արագացնել»։

Այդ վորոշումը կատարելու համար Ադրբեջանի Սոցիալիս-տական Սորհրդային Հանրապետութեան Ժողովրդական Տնտե-սութեան Գերագույն Սորհուրդը մշակել է Կարա-Սախկալի 30 հազար ձիու ուժ ունեցող հիդրո-եկեկտրոկայանի նախա-կան նախագիծը, վորը պետք է Գյանջայի, մեր յերկրորդ արդյու-նաբերական կենտրոնի ամբողջ ռայոնին ելեկարական եներդիա տա։

Սորհուրդների համագումարն ուշադրութեան է դարձրել նաև Ադրբեջանի տեղական և տնայնագործական (կուստար) ար-դյունաբերութեանը։ Վորպեսզի ընթերցողին հասկանալի լինի, թե ինչի մասին է խոսքը, պետք է մատնանշենք, վոր բացի պետական արդյունաբերութեանից, վոր միացրված է տրեստնե-րի մեջ, կան մի շարք արդյունաբերական մանր ձեռնարկու-

թյուններ, վորոնք գտնվում են Գավառական Գործադիր Կոմիտեների իրավունքի տակ: Ահա Գավառական Գործադիր Կոմիտեների ձեռքին գտնվող արդյունաբերական այդ մասը ձեռնարկություններն ել կոչվում են տեղական նշանակության ձեռնարկություններ, կարճ ձևով՝ տեղական արդյունաբերություն:

Մինչև 1926—27 թիվը տեղական արդյունաբերության կազմի մեջ (բացի Բագխորհրդից) 18 ձեռնարկություններ են հաշվում՝ 220 հազար ուրբի հիմնական գրամագլխով: Ադրբեջանի տեղական արդյունաբերությունը հազիվ հազ ե իր գոյությունը պահպանել, վորովհետև նրա բոլոր միջոցները կլանել են Գավառական Գործադիր Կոմիտեների բյուջեները: Վորպեսզի տեղական արդյունաբերությունը պատշաճ բարձրության հասցնվի, նրա հսկողությունը, ինչպես նաև պլանավորումն ու կանոնավորումը հանձնվել է Ադրբեջանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Տնտեսության Գերագույն Խորհրդին: Տեղական արդյունաբերության գործունեյությունն ուղղվել է զեպի տեղական հում նյութ ոգտագործելը, դրա համար ել գլխավորապես ուղադրություն ե դարձրվել կոնսերվներ պատրաստելուն (մրգեղեն և բանջարեղեններ), այգեգործության մթերքներն ոգտագործելուն՝ նրանցից սպիրտ քաշելով, և շինանյութերի (աղյուս, կիր և այլն) արտադրության: Տեղական արդյունաբերության մեջ հիմնական ներդրումները (ծախսերը) յեղել են՝ 1926—27 թվին—585 հազար ուրբի, 1927—28 թվին—734 հազար 400 ուրբի և այս ընթացիկ տարում—796 հազար ուրբի: Ինչպես տեսնում եք տեղական արդյունաբերությունը զարգացնելու համար կառավարության կողմից տարեցտարի աճելի ու աճելի միջոցներ են բաց թողնվում: Հնգամյակի ընթացքում կառավարությունը յենթադրում է ծախսել համարյա թե 5 միլիոն ուրբի:

Բագլի Խորհրդի տեղական արդյունաբերությունը գավառական տեղական արդյունաբերությունից նշանակալից չափով խոշոր է: Տեղական չորս տրեստները 1926—27 թվին 5 միլիոն 279 հազար ուրբու ընդհանուր արտադրանք են ունեցել, վորը 1927—28 թվին մեծացել է համարյա 50%-ով և հասել 7 միլիոն 909 հազար ուրբու:

Այս ընթացիկ տարում ել յենթադրվում է այդ արտադրանքը կրկնապատկել:

Ադրբեջանի տնայնագործական (կուստար) արդյունաբերության մեջ զբաղված են 38 հազար տնայնագործներ, վորոնք մոտավորապես 40 միլիոն ուրբու զանազան տեսակի ադրանքներ

են արտադրում: Այդ բոլոր տնայնագործների մոտ քառորդ մասը տնայնագործական կոոպերատիվներին մեջ են միացված, ըստ վորում ամբողջ արտադրանքի կեսը (20 միլիոն ուրբի) արդեն միացած տնայնագործներն են տալիս:

Տնայնագործական կոոպերացիայի աշխատանքները կանոնավոր կազմակերպելու համար, տնայնագործները կառավարության աջակցությամբ կազմակերպել են իրենց Հանրապետական Միությունը—«Ագսեհեքիդիդի»-ն:

Վորովհետև տեղական և տնայնագործական արդյունաբերությունն ոգտագործում է հենց տեղական հում նյութը, և այդպիսով իր զարգացման համար մեծ հնարավորություններ ունի, Խորհուրդների Համագումարը նրանց զարգացման նկատմամբ իր վերաբերմունքն արտահայտել է հետևյալ բանաձևի մեջ.

«Համագումարը կառավարության ուղադրությունն է հրավիրում ամեն տեսակի միջոցներով նպաստելու տեղական և տնայնագործական արդյունաբերության զարգացմանը, վորը հնաված է գլխավորապես տեղական հում նյութի վրա»:

Համագումարն առանձնապես իր ուղադրությունը կենտրոնացրել է նավթային արդյունաբերության գրության վրա, վորը կարևոր է վոչ միայն Ադրբեջանի համար, այլև ամբողջ Խորհրդային Հանրապետությունների Միության համար: Խորհրդային իշխանությունը նավթարդյունաբերությունը քայքայված, բաժան-բաժան յեղած վիճակում է գտել՝ քաղաքացիական պատերազմի տարիներին: Աշխատավորների ընդհանուր ջանքերով հաջողվել է նավթային արդյունաբերությունը միացնելու և նոր տեխնիկական հիմքերի վրա զարգացնելու համար հսկայական աշխատանք կատարել: Ծնորհիվ նրան անցյալ տարի նավթ է հանվել արդեն մինչպատերազմյան չափից 30%-ով ավելի, իսկ գաղ ե ստացվել 7 անգամ ավելի: Նավթահանության աճելու հետ նավթի ինքնարժեքն ել իջել է. 1924—25 թվին նավթի մի տոննը (61 փութ) 17 ուրբի 20 կոպեկ եր նստում, անցյալ տարի իջել է մինչև 16 ուրբի 30 կոպեկի, իսկ յեթե վերցնենք միայն տեխնիկական գործողությունների արժեքը (առանց նալոգների և բաժին կազմող հատկացումների), ապա ինքնարժեքը 9 ուրբի 10 կոպեկից իջել է մինչև 4 ուրբի 20 կոպեկը, այսինքն ավելի քան յերկու անգամ: Այդ նվաճումներն ուժեղացրված հորափորության և շատրվանային (ֆոնտանի) նավթ ստանալու հետևանք են: Նավթի վերամշակությունը ևս մեծացել է (1927—28 թվին 32%-ով) շնորհիվ նոր նավթաթոր գործարանների կառուցելուն և հների վերասարքավորման: Վերոհիշյալ նը-

վաճուճները և տեղում նավթի գործածությունը վառելիքի համար մեծապես տնտեսելու շնորհիվ, կառավարությունը հնարավորություն է ունեցել նավթի արտասահման արտահանելու գործը լայնացնել, և այժմ մեր արտահանությունը մինչպատերազմյան չափից յերեք անգամ ավելացել է: Մեր նավթը արտասահմանում ծախելով՝ մենք այնտեղ նոր ֆաբրիկաների և գործարանների համար դանազան մեքենաներ և սարքավորումներ ենք առնում և հենց դրանով էլ ինդուստրացման միջոցով սոցիալիզմի շինարարությունն ենք իրականացնում: Արտահանության գործառնությունները հեշտացնելու և Անդրկովկասյան յերկաթուղին ծանրաբեռնումից թեթևացնելու համար, ձեռնարկված է Բագու — Բաթում հսկայական նավթանցքի կառուցմանը, վորը կավարտվի 1930 թվի կեսերին: Բոլոր այս նվաճումները խորհուրդների Համագումրը նշել է յուր հետևյալ բանաձևի մեջ:

«Նավթի արդյունաբերության մեջ նվաճումները յերեվում են նավթ հանելու գործում մինչպատերազմյան չափից անցնելուց, հորափորության չափն ուժեղացնելուց, նավթի ինքնարժեքի իջեցումից: Շնորհիվ լայն չափով նոր գործարանային շինարարության, հին գործարանների հիմնական վերանորոգության և դացիոնալիզացիայի՝ նավթի վերամշակությունը նշանակալից չափով աճել է և նավթամթերքների արտահանությունը մեծացել. սըրան հատկապես պիտի նպաստի նավթանցքը (Բագու — Բաթում), վորի կառուցումը հաջողությամբ առաջ է գնում»:

Արդյունաբերության լայնանալու և ամրապնդվելու հետ միաժամանակ աճել է և արդյունաբերության մեջ աշխատող բանվորների թիվը և լավացել է նրանց դրությունը: 1926—27 թվին Ադրբեջանի բանվորների և ծառայողների թիվը կազմում էր 186 հազար, իսկ 1927—28 թվին — 195 հազար: Այդպիսով աճումը 4,7% է կազմում: Այդպիսի աննշան աճումը բացատրվում է արդյունաբերության մեջ անցկացրած ռացիոնալիզացիայով: Յեթե ընդհանուր թվից հանենք խորհրդային Ադրբեջանի ժողովրդական Տնտեսության Գերագույն խորհրդին յենթակա արդյունաբերության աշխատակիցներին, ապա պատկերը մի քիչ փոխվում է և այդ գրուպայի բանվորական ուժի աճումը արտահայտվում է համարյա 20%-ով: Արդյունաբերության համարյա բոլոր ճյուղերում աշխատանքի արտադրականությունն աճել է: Որինակի համար կարելի է ցույց տալ, վոր նավթի արդյունաբերության մեջ մշակումը յուրաքանչյուր բանվորի վրա հաշված բարձրացել է՝ նավթահանության գործում 23%-ով, իսկ վերամշակման գործում 18%-ով: Արդյու-

նաբերական բանվորների միջին աշխատավարձը աճել է 10%-ով. իսկ յեթե հաշվի առնենք և այն, վոր աշխատավարձի աճման հետ միաժամանակ սննդամթերքների գները վորոշ չափով բարձրացել են, ապա աշխատավարձի իրական բարձրացումը պետք է մոտ 6% հաշվել: Աշխատանքի պաշտպանության և բանվորների կյանքի պայմանները բարելավելու ասպարիզում ևս կառավարությունը շատ բան է արել: Ուժեղ կերպով զարկ է տրվել բնակարանային շինարարությանը, վորի վրա խորհրդային Ադրբեջանի բոլոր կազմակերպությունների կողմից միլիոններ են ծախսվում: Միութենական Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի հոբելենական պլենումի վորոշմանը հետևելով, խորհրդային Ադրբեջանի կառավարությունը տնտեսական կազմակերպությունների հետ միասին մի շարք ձեռնարկությունների յոթժամյա բանվորական որվա անցկացնելն է իրականացրել: Բարելավվել է նաև բանվորների կուլտուրական կարիքների բավարարման գործը, դպրոցների թիվն ավելացել է, բժշկական ոգնությունը լայնացել է և այլն: Այս բոլորը զեկուցվել է խորհուրդների Համագումարին, վորն իր բանաձևի մեջ մատնանշել է. —

«Համագումարը մատնանշելով խորհրդային Ադրբեջանի արդյունաբերության մեջ բանվորական ուժի նկատելի աճումը, մասնավորապես արտադրության մեջ, տեղական բնակչության ավելի ու ավելի ներգրավելը, աշխատավարձի անշեղ աճումը, աշխատանքի պայմաններն ու բանվոր դասակարգի կենցաղի բարելավումը, բանվորական բնակարանային շինարարության զարգացումը և հաջողությունը, մեծ քանակությամբ ձեռնարկություններում յոթժամյա բանվորական որ մտցնելը, — հանձնարարում է կառավարությանն անշեղ կերպով արդյունաբերության աճման հետ միասին լավացնել և բանվոր դասակարգի լայն մասսաների աշխատանքի և կենցաղի պայմանները»:

Նախ քան գյուղական տնտեսության ասպարիզում ձեռք առնված միջոցների մասին կառավարության տված զեկուցման առթիվ խորհուրդների Համագումարի վորոշումների բացատրությանն անցնելը, պետք է հիշեցնենք ընթերցողներին, վոր խորհուրդների Համագումարը գյուղական տնտեսության զարգացման հսկայական նշանակութուն տալով, լսել է Հողագործության Ժողովրդական Կոմիտեարիտի հատուկ զեկուցումը: Համագումարի վորոշումները բացատրված են գրքույկիս յերկրորդ մասում: Դրա համար էլ այստեղ կսահմանափակվենք գյուղական տնտեսության մասին ամենահամառոտ տեղեկություններով:

խորհրդային Ադրբեջանում ցանքային տարածության ընդ-

հանուր քանակը դեռ 1925 թվին մինչպատերազմյան չափին էր հասել: Այսպես՝ 1914 թվի ցանքսային տարածությունը 100% ընդունելով, մենք 1926 թվին ունենք 106% և 1928 թվին՝ 107% մինչպատերազմյան տարածության: Բացարձակ թվերով 1928 թվի ցանքսային տարածությունը մի միլիոն 40 հազար հեկտար է լեղել՝ 1914 թվի 965 հազար հեկտարի դիմաց: Հացահատիկային մշակույթները 1914 թվին ընդհանուր տարածության 81%-են կազմել, իսկ 1928 թվին—89,7%-ը. տեխնիկական մշակույթները 1914 թվին—12,5%, իսկ 1928 թվին—12,1%: Տեխնիկական մշակույթների մեջ գլխավոր դերը պատկանում է բամբակացանքային, վորը 1914 թվին բունել է ամբողջ ցանքսային տարածության 12%-ը, իսկ 1928 թվին—12,3%, 1914 թվի համեմատությամբ մեծանալով բացարձակ թվերով 3000 հեկտարով: 1929 թվի բամբակի ցանքսերի տարածությունը մեծացնելու մասին կառավարության ընդունած վորոշումը տեխնիկական մշակույթների հարաբերությունն էլ ավելի նպաստավոր կը դարձնի:

Բերած թվերը պարզապես խոսում են այն մասին, վոր գյուղացիական տնտեսությունը շնորհիվ կառավարության քաղաքականության, տեխնիկական և ինտենսիվ մշակույթները զարգացնելու ուղին է բռնել:

Այդ ժամանակամիջոցում նշանակալից չափով հանրապետության մեջ մեծացել է և անասունների քանակը: 1928 թվի տվյալներով անասունների ընդհանուր քանակը մինչպատերազմյան չափից բավականաչափ անցել է:

Նկատելի աճում է լեղել նաև շերմապահության մեջ: Այսպես՝ մեր շերամի սերմարուծարաններում շերամի սերմի (զբենա) քանակը, վոր 1926 թվին լեղել է 47 հազար տուփ, 1928 թվին հասել է 100 հազար տուփի, իսկ թաց բոթոթի բերքը, վոր 1926 թվին հազար 722 տոնն է լեղել, 1928 թվին հասել է 2 հազար 620 տոննի:

Գյուղական տնտեսության ընդհանուր արտադրանքի արժեքը չերվանցի ուլերիներով հաշված լեղել է՝ 1924—25 թվին 164 միլիոն 764 հազար ուլերի, իսկ 1927—28 թվին արդեն 196 միլիոն 632 հազար ուլերի—մոտավորապես 20%-ով ավելի: Գյուղական տնտեսության ընդհանուր արտադրանքի հետ միասին աճել է և նրա ապրանքային մասը, այսինքն այն, վորը շուկա է հանվում և վոչ թե գյուղացիությունն է սպառում: 1924—25 թվին ընդհանուր արտադրանքի ապրանքային մասը կազմել է 31%-ը, իսկ 1928 թվին հասել է 34,6%-ի:

Վերջին յերկու տարվա հողաշինարարական աշխատանքներով կազմակերպված է 431 հողային հասարակության 428 հա-

զար 978 հեկտար տարածությամբ, չափված են 160 հազար 543 առանձին հողամասեր, 198 հազար 684 հեկտար տարածություն ունեցող 184 հողային հասարակության միջգյուղային և ներքին գյուղային հավասարացումը վերջացրված է, ինչպես նաև հողաշինարարված են 131 կոլխոզներ և մեքենայական ընկերություններ:

Ջրային տնտեսության ասպարիզում կատարված է հետևյալը.—

1) Մաքրված և վերանորոգված են 13 հազար 490 կիլոմետր յերկարությամբ առուներ, 2) Նոր առուներ են փորված—91 կիլոմետր, 3) Դրված են 83 ջրբաժաններ, 4) Վերանորոգված են 371 ամբարտակային (դահնա) սարքավորումներ և 117 ջրամբարներ, 5) 1925 թվից մինչև 1928 թ. վերոհիշյալ բոլոր աշխատանքների հետևանքով ջրովի հողերի տարածությունը 69 հազար 630 հեկտարով ավելացել է, վորոնցից ինժեներական սխտեմով սարքված—19 հազար 850 հեկտար, քյահրիդներով—18 հազար 590 հեկտար և ջրհաններով—31 հազար 190 հեկտար:

Կառավարությունն ոգնություն է հասցրել գյուղատնտեսական կոոպերացիայի մեջ կազմակերպված գյուղացիությանը՝ նրանց կարճատև և յերկարատև վարկ բաց թողնելով: Վերջին յերկու տարվա ընթացքում գյուղում վորպես վարկ բաց է թողնված 12 միլիոն 957 հազար ուլերի, վորից մի տարով՝ (կարճատև) 6 միլիոն 690 հազար ուլերի և 1 տարուց մինչև 5 տարի ժամանակով (յերկարատև)—6 միլիոն 297 հազար ուլերի, ըստ վորում 1926 թվի համեմատությամբ 1927—28 թվին յերկարատև վարկերի բաժինն ավելի քան յերեք անգամ մեծացել է (1 միլիոն 488 հազար և 4 միլիոն 779 հազ. ո.):

Վարկային միջոցների 53,8 տոկոսը տրվել է գյուղացիական տնտեսությունների արտադրական միջոցները շատացնելու համար:

1926 թվի հոկտեմբերի 1-ին լեղել է 233 գյուղատնտեսական կոոպերատիվ 57 հազար 451 անդամով: 1927 թվի հոկտեմբերի 1-ին՝ 317 կոոպերատիվ 98 հազար 849 անդամով և 1929 թվի հունվարի 1-ին 262 կոոպերատիվ 155 հազար 336 անդամով: 1929 թվի հունվարի 1-ին կոոպերատիվների քանակության բշանալը բացատրվում է նրանով, վոր 77 միավորներ կոլխոզներ են դարձված:

Բերված թվերը ցույց են տալիս, վոր գյուղացիական բոլոր տնտեսությունների վոչ պակաս քան 30%-ը մտնում է գյուղատնտեսական կոոպերացիայի մեջ: Գյուղատնտեսական կոոպե-

րացիայի սոցիալական կազմը հետեյալ պատկերն է ներկայացնում.

1) Սակավակարող տնտեսութունները բոլոր անդամների 26,6% են կազմում,

2) Միջակները—68% են կազմում,

3) Ուժեղ տնտեսութունները—5,4%-ը:

Բերված տվյալները ցույց են տալիս, վոր գյուղատնտեսական կոոպերացիան ճնշող մեծամասնությամբ իր մեջ միացնում է գյուղի չքավորական և միջակ տարրերին: Չքավորներին կոոպերացիայի մեջ մտցնելու համար ստեղծվել է հատուկ չքավորական ֆոնդ, վորի հաշվին կոոպերացման են յենթարկվել 18 հազար տնտեսութուններ: Կոոպերացիայի հատուկ տեսակներն իրենց շարքերում հաշվում են 53 հազար 100 անդամ կամ կոոպերացման յենթարկված տնտեսութունների ընդհանուր թվի ¹/₃-ը:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի շրջանառութունները 1927—28 թվին հասել են 41 միլիոն 716 հազար ռուբլու:

Վերջին կետը, վորին պիտի ուշադրութուն դարձնենք— դա կոլեկտիվ տնտեսութունների զարգացումն է: Խորհրդային Ադրբեջանի գյուղական տնտեսության վերելքը կախված է վոճ միայն առանձին տնտեսութունների մեջ տեխնիկական զարգացումից, այլ և մեր գյուղացիական մանր տնտեսութունները կոլեկտիվ միացումների մեջ ամրապնդելուց. կոլեկտիվների մեջ կարող են գործադրվել առանձին, մանր տնտեսութուններին անմատչելի տեխնիկական վերջին նվաճումները: Ներկայումս մեզ մոտ, Խորհրդային Ադրբեջանում, ունենք 80% այգիաւի մանր տնտեսութուններ, վորոնցից ամեն մեկի ընդհանուր յենթամուտը տարեկան 400 ռուբլուց չի ավելանում:

Այդ տնտեսութուններին արտադրության միջոցներ մատակարարելը հսկայական միջոցներ կախանջեր: Սակայն յեթե մենք հնարավորութուն ել ունենայինք այդ հսկայական գումարները ծախսելու, այդ ծախսերն արդյունավետ չեն լինի, վորովհետեւ մանր տնտեսութունները չեն կարող լրովին ոգտագործել այն մեքենաները, վոր կարելի է գյուղական տնտեսության մեջ:

Այդ տնտեսութունների ուժը բարձրացնելու միակ ուղին նրանց կոլեկտիվացնելն է: Կոլեկտիվացման գաղափարը սկսել է աստիճանաբար մուտք գործել գյուղացիական տնտեսութունների լայն խավերի մեջ և 1928 թվի վերջին մենք արդեն ունեցել ենք 287 կոլեկտիվ միացումներ (5 հազար 592 տնտեսութուն-

ներ), վորոնք իրենց տրամադրության տակ 40 հազար 640 հեկտար հող ունեն: Կոլսոդների կարիքները բավարարելու համար ստեղծված է կոլեկտիվ միացումների հանրապետական միություն—«Կոլսոդցենտր»-ը: Կոլսոդների սոցիալական կազմը միջին հաշվով հետեյալն է. չքավորներ, բատրակներ և սակավակարող միջակներ 80%, միջակներ—20%: Կոլսոդներին վերջին յերկու տարվա ընթացքում ցույց տրված վարկային ոգնությունը հասնում է 836 հազար ռուբլու:

Այս ամենի մասին Խորհուրդների Համագումարը հետեյալ բանաձեւն է ընդունել.

«Գյուղական տնտեսության նկատմամբ Համագումարը հաստատում է, վոր գյուղական տնտեսության աճման թափը յերկրի ինդուստրիալիզացիայի շահերին չի համապատասխանում՝ մեծ Հափով յետ մնալով մեր արդյունաբերության աճման թափից»:

«Այնուամենայնիվ վերջին տարիների ընթացքում Ադրբեջանի գյուղական տնտեսության մեջ նկատվում է վորոշակի վերելք. ցանքսերի տարածութունն աճել է, ընդհանուր արտադրանքն ավելացել է նրա ապրանքային մասը մեծացել, գյուղատնտեսական մեքենաներ մատակարարելն ուժեղացել է, գյուղատնտեսական կոոպերացիան ամրապնդվել և զարգացել է, ցանքսերի պայմանագրության սխտեմը լայնացել և գյուղական տնտեսությունը կոլեկտիվացման է յենթարկվել»:

«Համագումարը հիմնական խնդիր դնելով գյուղական տնտեսության զարգացման թափի արագացնելը՝ հանձնարարում է կառավարության, գյուղացիական անհատական տնտեսութունները բարձրացնելու հետ միաժամանակ բոլոր միջոցները ձեռք առնել գյուղացիական տնտեսութունների կոլեկտիվացումն ուժեղացնելու, վորպես գյուղական տնտեսության վերելքի և գյուղացիական տնտեսութուններին վարկեր, մեքենաներ, ագրոնոմիական ոգնություն ցույց տալու միակ ճիշտ ուղին, բերքատվությունը բարձրացնելուն ոգնել ագրիկուլտուրական և այլ միջոցառումների իրականացնելն ապահովել, ինչպես նաեւ միջոցներ ձեռք առնել հանրապետության ջրային տնտեսությունը կանոնավորելու և կարգի բերելու համար»:

«Դրանց հետ միաժամանակ Համագումարը հանձնարարում է կառավարության նշանակած ժամանակ ավարտել հողաշինարարական բոլոր աշխատանքները և առաջին հերթին կոլեկտիվ տնտեսութուններին, ինչպես նաեւ գյուղատնտեսական վարկի Հափը մեծացնել, վարկերը բաժանելիս դասակարգային խիստ գիծ պաշտպանել, գյուղատնտեսական կոոպերացիայի շինարարու-

78006-82
26849-12
512.826

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
100. ԿՄԵԼ. ԵՐԵՎԱՆ

թյունն ուժեղ թափով շարունակել, ուշադրություն դարձնելով նրա նյութական դրություն ամրապնդելուն»:

«Ի նկատի առնելով Ադրբեջանում բամբակաբուծության, շերմապահության և այլ տեխնիկական մշակույթների զարգացման հատուկ կարեւորությունը, վորոնք հում նյութ են տալիս վոշ միայն տեղական, հանրապետական, այլ և միութենական արդյունաբերությանը,—հանձնարարել կառավարության՝ հանրապետության մեջ այդ մշակույթների արագ զարգացմանը նպաստող մի շարք ձեռք առնելիք միջոցներ մշակել»:

Խորհուրդների Համագումարի վերև բերված վորոշումը պարզորեն մատնանշում է կառավարության ձեռք առնելիք այն միջոցները, վորոնք պետք է իրականացվեն գյուղական տնտեսությունը զարգացնելու նպատակով և վորոնք հիմնականում հետևյալներն են.

1) Անհրաժեշտ է գյուղական տնտեսության զարգացման թափն այնքան արագացնել, վոր զարգացող արդյունաբերությունը հում նյութի պակասություն չզգա:

2) Անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել տեխնիկական մշակույթների զարգացմանը, այսինքն այնպիսի մշակույթների, վորոնք արդյունաբերության մեջ գործադրվում են (բամբակ, բոժոժ և այլն):

3) Անհրաժեշտ է ամեն կերպ գյուղական տնտեսությանն աջակցություն ցույց տալ, մատակարարելով նրան մեքենաներ, գիտական ոգնություն և վարկեր: Հատկապես պետք է հոգ տանել առանձին գյուղական տնտեսություններին կոլխոզների մեջ մտցնելու համար, վորովհետև այդ դեպքում զարգացումը կընթանա ավելի արագ թափով:

4) Գյուղական տնտեսության ասպարիզում ձեռք առնելիք զանազան միջոցներն իրագործելիս անհրաժեշտ է ամբողջ ուշադրությունը կենտրոնացնել չքավորական և միջակ տնտեսություններին ոգնելու վրա:

5) Անհրաժեշտ է ձեռք առնել բոլոր միջոցները, վորպեսզի գյուղացիական արտերին ջրի մատակարարումը կանոնավորվի և մատակարարվող ջուրն ել ավելի նպատակահարմար ձևով ոգտագործվի, պետություն համար ավելի անհրաժեշտ մթերքներ (բամբակ) ստացվեն:

Հաղորդակցության ճանապարհների և ճանապարհների շինարարության մասին Խորհրդային Ադրբեջանի կառավարությունն իր գեկուցման մեջ լուսաբանել է Անդրկովկասյան և Բազու—Ջուլֆա յերկաթուղիների աշխատանքը, ինչպես նաև

խճուղիների և չխճված ճանապարհների շինարարության ասպարիզում արածը: Խորհուրդների Համագումարն իր ուշադրությունը կենտրոնացրել է խճուղիների և չխճված ճանապարհների շինարարության և Բազու—Ջուլֆա յերկաթուղու կառուցումն աւարտելու վրա:

Ադրբեջանում ընդամենը 266 ճանապարհ կա 9 հազար 545 կիլոմետր տարածությամբ, վորից 6 հազար 479 կիլոմետրը գուտ տեղական նշանակություն ունեցող ճանապարհներ են: Մատնանշված խճուղիների պահպանության, նորոգման և կառուցման համար բաց են թողնվել հետևյալ գումարները. 1926—27 թվին —մի միլիոն 522 հազար ռուբլի և 1927—28 թվին—2 միլիոն 445 հազար ռուբլի: Դրա շնորհիվ հաջողվել է ճանապարհների կես մասը (հատկապես ապրանքների տեղափոխող) յերթեկերի դարձնել: Ճանապարհներին շատ ֆուսներ են պատճառում հեղեղները և այդ աղետների դեմ Խորհրդային Ադրբեջանում պիտի համառոտեն պայքարենք: Բացի պետական միջոցները ծախսելուց, ճանապարհները կանոնավոր վիճակում պահելու համար պիտի տեղական բնակչությանն աշխատանքային ծառայության կարգով գրավել այդ գործին:

Խորհրդային Ադրբեջանում յերկաթուղային ցանցը թույլ է. դրա համար ել առանձին ուսյոններ յերկաթուղու կայարանների և նավահանգիստների հետ միացնող խճուղիները հսկայական նշանակություն ունեն. ճանապարհների վատ վիճակի մեջ ընկնելը նշանակում է ամբողջ տնտեսության քայքայումը, վորովհետև տնտեսությունը ճանապարհներից զուրկ լինելու դեպքում վաճառքի և մատակարարման շուկաներից կտրված է մնում:

Բազու—Ջուլֆա յերկաթուղու շինարարությունը ևս անցած յերկու տարվա ընթացքում առաջ է շարժվել: Ներկայումս ճանապարհը շահագործվում է մինչև «Կուլմախ» (259 կիլոմետր) կայարանը, իսկ ճանապարհը հարթված և գցված է մինչև 267 կիլոմետրը, Քուռի և Արաքսի վրա յերկու մեծ կամուրջներ են շինվել: Ճանապարհի ամբողջ յերկարությունը 408 կիլոմետր է լինելու (մինչև Ջուլֆա), իսկ 1928—29 թվին ճանապարհի ուղիները գցելը յենթադրվում է մինչև Մեղան կայարանը հասցնել:

Ճանապարհների շինարարության նկատմամբ Խորհուրդների Համագումարի վորոշումը հետևյալն է ասում.

«Քանի վոր Ադրբեջանի պայմաններում ճանապարհների շինարարությունը հետագա զարգացման վճռական գործոններից մեկն է հանդիսանում, ճանապարհների շինարարության աշխա-

տանքները թափը պետք է ուժեղացնել՝ լրացուցիչ միջոցներ հատկացնելով և գյուղացիական բնակչությանն աշխատանքային ծառայություն յենթարկելով»:

«Համագումարն անհրաժեշտ է համարում, վոր Բագու-Ջուլֆա յերկաթուղու կառուցումն ամենաարագ կերպով ավարտվի. այդ ճանապարհը հանրապետության (Սորհրդային Ադրբեջանի) ժողովրդական տնտեսության ընդհանուր սխտեմի մեջ կմտցնի ինչպես Նախիջևանի ամենահարուստ շրջանը, նույնպես և ուրիշ շրջանները:

Ժողովրդական լուսավորության ասպարիզում կատարված աշխատանքի մասին կարճ կխոսենք, վորովհետև գրքույկիս 3-րդ մասը նվիրված է այդ հարցին:

Աշխատավորների յերեխաների ուսուցման համար խորհրդային պետության հոգացողությունը սկսվում է նրանց դպրոց ընդունելուց ափելի առաջ: Աշխատավոր մայրերին յերեխաների դաստիարակության հոգսերից ազատելու նպատակով, պետությունը ձգտում է այդ աշխատանքն ամբողջովին ընդգրկել. նա աշխատում է յերեխաներին՝ զարգացման առաջին իսկ մոմենտից այնպիսի պայմանների մեջ դնել, վոր ապահովի յերեխաների աշխատանքային, հասարակական, կուլտուրական և առողջապահական դաստիարակությունը:

Այնուհետև զալիս են առաջին աստիճանի դպրոցները: Տեղական պայմաններին նայած, առաջին աստիճանի դպրոցները պետք է արտադրական զանազան թեքումներ ստանան (արդյունաբերական կամ գյուղատնտեսական) և ապահովվեն անհրաժեշտ ձեռնարկներով, ինվենտարով և սարքավորումներով: Առաջին աստիճանի դպրոցները կանանց ազատագրության համար խորհրդային հասարակականության մղած սկզբնական բջիջներ են դարձել, վորն արտահայտվում է տղաներին և աղջիկներին միատեղ ուսում տալու մեջ. առաջին աստիճանի դպրոցներն են նույնպես, վոր հին կենցաղի դեմ պայքար են տանում: Ուսման հետ միատեղ առաջին աստիճանի դպրոցներում յերիտասարդության Ֆիզիկապես առողջացնելու աշխատանքն է սկսված և մարմնամարզության դասավանդումն ուժեղացրված է:

Սորհրդային Ադրբեջանում բնակվող բոլոր ազգություններին տարրական ուսում տալու նպատակով ներկայումս առաջին աստիճանի դպրոցներում դասավանդումը տարվում է իննը լեզուներով (թուրքերեն, հայերեն, ռուսերեն, գերմաներեն, մեքսիկացյան թաթարների լեզվով, վրացերեն, հրեական լեզվով, պարսկերեն, հունարեն և ասորերեն), Լուսժողովմատի որդանե-

րի առաջ ներկայումս դրված է քրդերին, թալիշներին և լեզգիներին մայրենի լեզվով ուսում տալու մեծ խնդիրը և առաջին հերթին նրանց համար այրուբեն ու գրականություն ստեղծելը:

1928 թվի վերջին, Սորհրդային Ադրբեջանում գոյություն ունին առաջին աստիճանի 1,391 դպրոցներ՝ 6.620 խմբերով և 156 հազար 549 աշակերտներով: Վորպեսզի պարզ լինի ժողովրդական լուսավորության գործում ունեցած նվաճումները, բավական է ասել, վոր 1914—15 թվին մեզ մոտ միայն 56 հազար աշակերտ է յեղել, վորոնցից միայն մոտ 2000-ն էր աղջիկ: Սորհրդային Ադրբեջանի ժողովրդական լուսավորության ասպարիզում ամենացավոտ հարցը դպրոցական շինարարությունն է, վորովհետև դպրոցական պետքական շենքերի քանակը շատ քիչ է: Սակայն այդ ասպարիզում ել կառավարությունը բնակչության հետ միասին բավականին զործ է կատարել: Այսպես, մեզ մոտ 1925 թվից մինչև 1928 թ. կառուցվել են 233 դպրոցներ, ներկայումս ավարտվելու վրա են 54 նոր դպրոցական շենքեր և ընթացիկ տարվա ծրագրով յենթադրված է 48 դպրոց կառուցել:

Առաջին աստիճանի դպրոցների ուսուցիչների վորակը բավականաչափ բարձրացել է և ներկայումս բոլոր ուսուցիչների 51%-ը մանկավարժական հատուկ պատրաստություն ունի, իսկ ֆուգածները 1926—27 թվից վերապատրաստության սխտեմատիկ դասընթացներ են անցնում:

Միասնական աշխատանքային դպրոցի շղթայի հետևյալ ողակը գյուղական վայրերում հանդիսանում են գյուղական յերիտասարդության դպրոցներն ու յոթամյակները՝ գյուղատնտեսական թեքումով: Սորհրդային Ադրբեջանում ներկայումս կան 30 յոթնամյա դպրոցներ 14 հազար 966 աշակերտներով և 34 գյուղյերիտոդպրոցներ:

Գյուղական յերիտասարդության դպրոցների նպատակն է գյուղերում գյուղատնտեսական կոլլեկտիվիստների և գյուղացիական տնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման մարտիկների կազմեր ստեղծել: Յոթնամյակների և գյուղական յերիտասարդության դպրոցների հետևյալ ողակը գյուղատնտեսական տեխնիկումներն են հանդիսանում:

Բարձրագույն դպրոցները (ինստիտուտներն ու համալսարանները) մտնելու համար սովորողներին պատրաստելու նպատակով ստեղծված են 2-րդ աստիճանի և 9-ամյա դպրոցներ, ինչպես նաև պրոֆեսսիոնալ տեխնիկումներ, վորոնք կրտսեր տեխնիկական ուժեր են պատրաստում: 1927—28 թվի վերջին

Նորհրդային Ադրբեջանում յեղել են 43 II աստիճանի 9-ամյա դպրոցներ 16 հազար 971 աշակերտներով: Տեխնիկոմների քանակը մեղ մոտ հետևյալն է, 1) մանկավարժական տեխնիկումներ՝ 10,273 աշակերտով. 2) 26 պրոֆտեխնիկոմներ և 4 պրոֆ-դպրոց 5560 աշակերտով. 3) յերաժշտական և գեղարվեստական 5 տեխնիկոմներ:

II աստիճանի դպրոցների և պրոֆտեխնիկոմների դարգացումը հնարավորութուն է տվել մեր հիմնարկներին ու ձեռնարկներին մատակարարել՝ կոոպերատորներ, վիճակագիրներ, առաջին աստիճանի դպրոցների ուսուցիչներ, գյուղխորհուրդների, դայրանների, գավառական գործադիր կոմիտեների քարտուղարներ և այլն:

Գյուղացիների յերեխաների թիվն այդ դպրոցներում տարեցույցի աճում է և կառավարութունը ձգտում է այնպես անել, վոր ապագայում աշխատավորների համար միջնակարգ կըլթությունը ավելի մատչելի և նույնիսկ պարտադիր դառնա:

Յերեխաների դպրոցական դաստիարակության մեջ է մըտնում նաև պակասավոր (դեֆեկտիվ) յերեխաների դաստիարակության ասպարեզում տարվող աշխատանքը. այդ կարգին են պատկանում մտավորապես հետամնաց, կույր և խուլ, ինչպես նաև մանկահասակ վոճրագործներ և անապաստան յերեխաները: Այդ նպատակին ծառայում են մանկատները, մանկական աշխատանքային կոլոնիաները և գիշերոթիկ ոժանդակ դպրոցը:

Մի քանի խոսք ել ասենք ստորին պրոֆեսսիոնալ կըթության մասին, վորը առայժմ իրականացվում է միայն Բագվում Բակպրոֆորբի դեկավարությամբ: Կըթության մատնանշված տեսակի նպատակն է վորակյալ բանվորներ պատրաստելը և մեծ մասամբ կազմակերպվում է ուղղակի ձեռնարկություններին կից: 1927—28 թ. Ադրբեջանում այդպիսի 16 դպրոց է յեղել 1,646 աշակերտով: Բացի դրանից ունեցել ենք 73 զանազան դասընթացներ մինչև 5000 աշակերտով: Վորպես նվաճում պետք է նշենք 4 յերեկոյան դասընթացներ կազմակերպելը, վորոնք աշխատավորներին հնարավորություն են տալիս աշխատանքից ազատ ժամանակն իրենց վորակը բարձրացնել:

Միասնական աշխատանքային դպրոցի սիստեմի վերջին ողակը մեր բարձրագույն դպրոցներն են հանդիսանում—Ադրբեջանի Պոլիտեխնիկական Ինստիտուտը և Պետական Համալսարանը: Բանվորա-գյուղացիական յերիտասարդությունը բարձրագույն դպրոցները մտնելու համար պատրաստություն տալու նպատակով մեր բարձրագույն դպրոցներին կից ստեղծված են բան

ֆակներ, վորոնց մեջ 1927—28 թվին սովորել է 1298 ուսանող:

Նորհրդային կառավարությունը բոլոր միջոցներով ձգտում է մեր բարձրագույն դպրոցները պրոլետարականացնելուն և 1928—29 թվի ընդունելության հետևանքով պրոլետարական տարըը 73%-ի է հասել, վորից 58,6%-ը բանվորներ են և 15,5%-ը գյուղացիներ: Բարձրագույն դպրոցներում ուսուցումը հեշտացնելու համար մեր բարձրագույն դպրոցներն աստիճանաբար թյուրքիզացիայի են յենթարկվում: Տարեցույցի, ինչպես ուսանողների, այնպես և ակադեմիական (գիտական) կազմի մեջ թուրքերի %-ն ավելանում է: Բարձրագույն դպրոցներում ունենք 953 թուրքաուսու ուսանողներ (այսինքն ուսանողներ, վորոնք սովորում են պետության հաշվին):

Քաղաքական լուսավորության աշխատանքի ասպարեզում պետք է նշել անդրագիտության ու կիսագրագիտության վերացման աշխատանքի զարգացումն ու խորացումը, կոմունիստական լուսավորության և արտագրոցական աշխատանքի զարգացումը:

Այդ աշխատանքը տարվել է խրճիթ-ընթերցարանների, ակումբների, գրողարանների, շարժական կինոների, ռադիո-սարքավորումների միջոցով:

Կոմունիստական լուսավորությունն անց է կացրվել խորհրդային-կուսակցական դպրոցների միջոցով, վորոնք քաղլուսավորության աշխատակիցներ և կուսակցական պրոպագանդիստներ են պատրաստում:

Պետք է ասել, վոր այդ ասպարեզում կանանց մասնակցությունը, հատկապես գյուղական վայրերում, նշանակալից չափով հեռ է մնում:

Վերջապես անհրաժեշտ է մատնանշել և թուրքական նոր ալբուբենի մտցնելը, վորը ժողովրդական լուսավորության զարգացման վրա բարենպաստ ազդեցություն է թողել:

Պետք է հուսար, վոր լուսավորության աշխատավորների և ստորին խորհրդային ապարատի աջակցությամբ կուլտուրական զարգացման գործը նոր ալբուբենի շնորհիվ առաջիկա տարիներում բավականին առաջ կգնա:

Կառավարությունը և հասարակական կազմակերպությունները կանանց ազատագրության և նրանց հասարակական աշխատանքին մասնակից դարձնելու համար մշտապես համառ պայքար են տարել և շարունակում են անել: Վերջին յերկու տարվա ընթացքում կատարած աշխատանքը շոշափելի արդյունք է տրվել, գյուղխորհուրդների կին անդամների թիվը 5,500-ից հասել է 8400 հոգու:

Նախընտրական կամպանիայի ժամանակամիջոցում 10 հազարից ավելի կանաչ չադրան իրենցից շարժել են: Այդ դեռ սկիզբն է. կառավարությունը հետագայում ևս անհրաժեշտ բոլոր միջոցները պիտի ձեռք առնի չադրան կամավոր կերպով վերացնելու և թուրք աշխատավոր կանանց հասարակական աշխատանքին ավելի ակտիվ մասնակից անելու համար:

Կառավարությունն այդ հսկայական աշխատանքը կարող է իրականացնել միայն բոլոր աշխատավորների մասնակցութեան դեպքում:

Անհրաժեշտ է հիշել, վոր մուսավաթական կառավարութեան ժամանակ Ադրբեջանում ժողովրդական լուսավորութեան համար ծախսել է տարեկան 600 հազար ռուբլի: Մեր ժամանակ 1925—26 թվին, այդ ծախսերը հասել են 11 միլիոն ռուբլու, իսկ այս ընթացիկ տարում—27 կես միլիոն ռուբլու, այսինքն բնակչութեան յուրաքանչյուր շնչին—11 ռուբլի 39 կոպ:

Խորհուրդների Համագումարը լսելով կառավարութեան դեկլացումը ժողովրդական լուսավորութեան մասին, հավանութուն է տվել կառավարութեան աշխատանքին իր հետևյալ բանաձևով.

«Համագումարն առանձին բավականութեամբ է նշում կառավարութեան կատարած մեծ աշխատանքը կուլտուրական-սոցիալական ասպարիզում»:

Թիչ հոգ չի քաշել կառավարութունը նաև ժողովրդական առողջապահութեան գործի համար:

Վերջին չերկու տարվա ընթացքում բժշկական հիմնարկներ կազմակերպելու և համապատասխան ձևով սարքավորելու համար կատարված մեծ աշխատանքը հնարավորութուն է տվել բնակչութեանն ավելի լրիվ և կազմակերպված բժշկական ոգնութուն հասցնելու: Բուժակային (ֆելդշերական) կետերն աստիճանաբար վերացվել են և նրանց փոխարեն կազմակերպվել են բժշկական շրջաններ և դայրա-հիվանդանոցներ: Ներկայումս համարյա բոլոր դայրաներում հիվանդանոցներ և բուժարաններ (ամբուլատորիա) կան, վորոնք բնակչութեանը ձրիաբար բաց են թողնվում անհրաժեշտ դեպքերը: Առողջապահութեան որգանները հատուկ խմբեր են կազմակերպել, վորոնք քոչվորներին բժշկական անհրաժեշտ ոգնութուն են ցույց տվել, ինչպես նրանց սար ըարձրանալու ժամանակ, այնպես և սարում մնացած ամբողջ ժամանակամիջոցում: Գավառական քաղաքները հարստացել են հրաշալի սարքավորված գավառական և շրջանային հիվանդանոցներով, վորոնց համար հատուկ շենքեր են կառուցվել, իսկ բարձր վո-

րակի բժշկական հատուկ ոգնութունն աշխատավոր բնակչութեանը հասցրել են Բագվի կլինիկաներն ու դիտական-բժշկական հիմնարկները:

Առողջապահութեան որգանների նախագգուշական գործունեյութունը ուժեղ կերպով տարածվել է քաղաքներում և աստիճանաբար տարածվում է նաև գյուղական վայրերում: Այդպիսի ձեռք առնվող միջոցների թվին են պատկանում՝ սանիտարական հսկողութունը, աշխատանքի պայմանների հետադոտութունը, մսուրների ու կոնսուլտացիաների կազմակերպելը և մայրերի ու յերեխաների պաշտպանութեան հիմնարկներին աշխատանքը: Դրանց հետ միասին առողջապահութեան որգանները յերեխաների և մեծահասակ յերեխաների առողջութունը պահպանելու համար մեծ աշխատանք են ծավալել. դպրոցական հիմնարկների և պիոներ-ատրյադների աշխատանքներին բժիշկները մասնակցել են առողջապահական և սանիտարական աշխատանքը կանոնավորելուն: Դպրոցական հասակ ունեցող յերեխաների համար կազմակերպված են առողջացման հրապարակներ:

Առողջապահութեան որգանները մեծ աշխատանք են տանում և հատուկ հիվանդութունների դեմ տարվող պայքարի ասպարիզում, վորոնց թվին են պատկանում աչքի հիվանդութունները, վեներական հիվանդութունները, թոքախտը և ջերմուտենդը (մալարիա): Այդ հիվանդութունների դեմ մղվող պայքարը հեշտացնելու համար ստեղծվում են հատուկ շարժական խմբեր և դիսպանսերներ: Պայքարը Խորհրդ. Ադրբեջանի հիմնական չարիք—մալարիայի դեմ, —վորով վարակված է Խորհրդային Ադրբեջանի գյուղական բնակչութեան մոտ 70%—ը տարեցտարի նույնպես ընդարձակվում է: Այդ պայքարն ընթանում է, ինչպես նախագգուշացման գծով (ճահիճների չորացում և բնակչութեան խինինդացիա), այնպես և բուժման գծով—մալարիայի կայարանների միջոցով: Ժողովրդական առողջապահութեան գործը նշանակալից չափով առաջ կգնա, յեթե կոտրվի բնակչութեան թերահավատութունն ու դեպի բժիշկներն ունեցած անվստահութունը: Այդ նպատակով Առողջապահութեան ժողովրդական կոմիտեարիատը սանիտարական լուսավորութեան ակումբներ է կազմակերպում և բացատրական աշխատանք է տանում:

Հիվանդանոցային շինարարութունը տարեցտարի ծավալվում է և ընդգրկել է բոլոր գավառները, Այսպես, ներկայումս գավառներում կառուցվում են մեկ շրջանային հիվանդանոց, չորս գավառական, մեկ քաղաքային և 18 դայրա-հիվանդանոցներ: Ժողովրդական առողջապահութեան ասպարիզում էլ ավելի նվաճումներ ունենալու համար անհրաժեշտ է, վոր բնակչութունը ինքը ինքնատուրքավորման միջոցով պետութեանը ոգնի, վորով-

հետև խորհրդային բժշկականության հսկայական անելիքները չեն կարող լուծվել առանց աշխատավորության մասնակցության:

Չնայած այն մեծ աշխատանքին, վոր կառավարությունը տարել է ժողովրդական առողջապահության ասպարեզում, ստացված հետևանքները չի կարելի բավարար համարել: Հատկապես պիտի ուժ տալ գյուղական վայրերում բժշկական ոգնություն հետագա ծավալմանը, վորովհետև ներկայումս հիվանդանոցային մի մասնակալին գավառներում 4 հազար բնակչություն է ընկնում, իսկ բնակչության յուրաքանչյուր 10 հազար մարդուն ընկնում է մի բժիշկ (1924 թ. 20 հազար մարդուն եր մի բժիշկ ընկնում):

Խորհուրդների Համագումարն իր բանաձևի մեջ հետևյալն է ասել առողջապահության վերաբերմամբ՝ կառավարության տարած աշխատանքի մասին. —

«Համագումարը հավանություն է տալիս բնակչությանը և գլխավորապես գյուղական բնակչությանը բժշկական ոգնություն հասցնելու գործում կառավարության ձեռք առած միջոցներին, — հանձնարարում է կառավարության գյուղացիության համար մեծ չարիք հանդիսացող մալարիայի և մյուս սոցիալ-կենցաղային հիվանդությունների դեմ պայքարի համար ձեռք առնվող միջոցներն ուժեղացնել»:

Անցնելով առևտրին պետք է ասենք, վոր նա անշեղ աճել է (համարյա 40%) պետական առևտուրը և կոոպերացիան մասնավորին շուկայից քշել են. վաճառքի գներն իջեցվել են առևտրական ապավարատի պահպանության վրա միջոցների տնտեսաբար գործադրելու հաշվին:

Վերոհիշյալ նպաստավոր մոմենտների հետ միասին առևտրական ցանցի ծավալումն անբավարար է լեղել: Մասնավորին շուկայից քշելու կառավարության քաղաքականության ազդեցություն տալ, մասնավոր առևտուրը 1927—28 թվին համարյա 10% -ով իր առևտրական ցանցը կրճատել է. մինչդեռ այդ ժամանակամիջոցում նոր առևտրական կետերն աճել են միայն 6,3%-ով: Այդ բանն զգալի է լեղել, վորովհետև կոոպերացիան բավականաչափ պատրաստված չլինելով, չի կարողացել բնակչության պահանջներին բավարարություն տալ և մեղ մոտ կոոպերատիվ և պետական խանութներում սկսել են պոչեր առաջանալ: Այդ բոլոր յերևույթները ստիպել են կառավարությանը ուղադրություն դարձնել առևտրական ցանցի ծավալման վրա, կոոպերացիայի նոր առևտրական կետեր բաց անելու միջոցով: Սա-

կայն մասնավորը շուկայում դեռ շարունակում է վորոշ դեր խաղալ, թեկուզ և նրա մասնակցությունը շրջանառության մեջ տարեցտարի ավելի ու ավելի թուլանում է:

1926—27 թվին մասնավոր շրջանառությունը 33,1% է կազմել, իսկ 1927—28 թվին ամբողջ հանրապետության ապրանքաշրջանառության 26,8%-ը: Մասնավորն առանձին նշանակություն է ունեցել մանրածախ առևտրի մեջ, վորտեղ նրա մասնակցությունը 1926—27 թվին ամբողջ մանրածախ առևտրի 50,85%-ն է կազմել, իսկ անցյալ տարի իջել է 40%-ի: Մեծածախ առևտրի մեջ մասնավորը աննշան տեղ է բռնում (մոտավորապես 7 %):

Ապրանքաշրջանառության մեջ կոոպերացիայի մասնակցությունը մեծ չափով աճել է: Այսպես, գավառներում վերջին յերկու տարվա ընթացքում այդ աճումը հաշվում է 49,3%, իսկ Բազմում—58,6%: 1927—28 թվին կոոպերացիայի ընդհանուր ապրանքաշրջանառությունը հասել է 207 միլիոն ոտբրու: Այս յերկու տարվա ընթացքում կոոպերացիան ֆինանսապես ամբապնդվել է և լիակատար հիմք կա հույս ունենալու, վոր հետագայում նա հաջողությամբ կզարգանա:

Անցած յերկու տարվա ընթացքում գների իջեցման ասպարեզում մենք ցանկալի արդյունքը չենք ունեցել: Գների ընդհանուր շարժման չափանիշը այսպես կոչված Պետպլանի բուջետային նաբոն է (այսինքն հիմնական ապրանքների վորոշ խումբը): Ամբողջ նաբոնի (արդյունաբերական և գյուղատնտեսական ապրանքների խումբը) արժեքը մասնավոր շուկայում 22,7%-ով է աճել: Սակայն այդ աճումը բացատրվում է բացառապես գյուղատնտեսական ապրանքների գների աճումով, վորոնք 1926—27 թվին աճել են 4,7%-ով, իսկ 1927—28 թվին համարյա 34-ով, այն ինչ արդյունաբերական ապրանքների գները նույնիսկ մասնավոր շուկայում մոտավորապես 2 ու կես %-ով իջել են: Յեթե վերցնենք կոոպերատիվային գները, ապա նրանց վրա էլ է անդրադարձել գյուղատնտեսական ապրանքների գների բարձրացումը, վորի շնորհիվ էլ Պետպլանի նաբոն 4 և կես տոկոսով բարձրացել է. արդյունաբերական ապրանքների խմբի գները իջել են 7 և կես տոկոսով, իսկ գյուղատնտեսական ապրանքների գները բարձրացել են 13%-ով:

Չնայած պլանային ապրանքների ներմուծումն Խորհրդային Ազրբեջան ուժեղացրված է (ցորենը՝ 24%-ով, մանուֆակտուրան—6%-ով, շաքարը—38%-ով) շուկան ամբողջ ժամանակ այդ ապրանքների պակասություն է զգացել:

Հաշվետու ժամանակամիջոցում խորհրդային Ադրբեջանում զարգացել են գյուղատնտեսական միջերջրերի պայմանագրութ-
վունների (կոնտրակտացիայի) և միջերման գործառնություն-
ները, վորը ել ավելի ե ամրապնդել գյուղացիության ապրանքա-
չին կապը պետական և կոոպերատիվային կազմակերպություն-
ների հետ:

Առևտրի ասպարեզում նկատված թերությունները վերացը-
նելու համար խորհուրդների Համագումարը հանձնարարել ե կա-
ռավարության համապատասխան միջոցները ձեռք առնել—իր
ցուցմունքները տալով հետևյալ բանաձևի մեջ.

«Առևտրի և կոոպերացիայի նկատմամբ Համագումարը նը-
շում ե ներքին և արտաքին ապրանքային-շրջանառության անշեղ
աճումը, մասնավորի դերի աննշան դառնալը, պետական ու կոո-
պերատիվային տեսակարար կշռի բարձրացումը, ինչպես նաև
առևտրական ցանցի ռացիոնալիզացիան (այսինքն լավացնելը):

«Ինչպես քաղաքում, այնպես և գյուղում սպառողներին
ապրանք մատակարարելու մեջ նկատված դժվարությունները վե-
րացնելու նպատակով—Համագումարը հանձնարարում ե կառա-
վարության-առևտրական ցանցի շինարարությունն ուժեղացնել՝
պետական և կոոպերատիվային ճյուղում ու ամեն կերպ սպառո-
ղական կոոպերացիայի աշխատանքը բարելավել, վորին պետք ե
անհամեմատ ավելի ուշադրություն դարձնել, քան մինչև այժմ ե
դարձվել գյուղում, վորտեղ սպառողական կոոպերացիայի ցանցն
առանձնապես թույլ ե զարգացած»:

Ադրբեջանի ժողովրդական տնտեսության զարգացման և
ձեռք առած սոցիալ-կուլտուրական միջոցներն իրականացնելու
համար արված ծախսերի ավելացման հետ միասին աճել ե և
հանրապետության բյուջեն (յեկամուտների և ծախսերի գումար-
ը): Հանրապետության յեկամուտները, վոր 1925—26 թվին 10
և կես միլիոն ե յեղել, 1927—28 թվին բարձրացել, հասել ե
համարյա մինչև 19 միլիոնի, այսինքն համարյա յերկու անգամ
ավելացել ե. իսկ ծախսերը 22 միլիոնից աճել են մինչև 27 և
կես միլիոն ուրբի: Յեթե հաշվի առնենք այն բոլորը, ինչ վոր
ստանում ենք անդրկովկասյան և միութենական բյուջեներից և
հիմնական շինարարության համար են ծառայում, ապա բյուջեյի
ծախսերի մասը կկազմի 61 և կես միլիոն ուրբի: Սա պետա-
կան բյուջեյով: Հետ չի մնում և տեղական բյուջեն (այսինքն
գավառական գայրա-գործկոմների և Բաղխորհրդի յեկամուտներն
ու ծախսերը): Տեղական բյուջեյով բոլոր ծախսերի գումարն այս
ընթացիկ տարում, հիմնական ծախսերի համար բաց թողված

վարկերի հետ միասին հսկայական մի թվի ե հասել—60 միլիոն
300 հազար ուրբ: Յեկամուտի աղբյուրներից արժե կանգ առ-
նել գյուղատնտեսական միասնական հարկի վրա, վորովհետե
այդ հարկը վճարողն ամբողջովին գյուղացիությունն ե: Չնայած
գյուղատնտեսական աճման և նրանից ստացվող ընդհանուր յե-
կամուտի աճելուն, գյուղատնտեսական հարկը, գյուղացիությա-
նը տրված մի շարք արտոնությունների շնորհիվ, համարյա չի
ավելացել: Այսպես 1925—26 թվին գյուղատնտեսական հարկ ե
հավաքվել 3 միլիոն 200 հազար ուրբի, իսկ 1927—28 թվին
ընդամենը միայն 100 հազար ուրբի զրանից ավելի: Բաց դրա
փոխարեն, այդ յերկու տարվա ընթացքում, այդ հարկը վճարող-
ների կազմի մեջ մեծ փոփոխություն ե տեղի ունեցել: Յեթե
1924—25 թվին հարկ վճարելուց ազատված ե յեղել ամբողջ
գյուղացիական տնտեսությունների միայն մի վեցերորդ մասը,
ապա 1928—29 թվին հանրապետության մեջ բոլոր գյուղացիա-
կան տնտեսությունների համարյա կեսն ազատված ե հարկ վճա-
րելուց:

Սա նշանակում ե, վոր կառավարությունը պաշտպանելով
չքաւորների և միջակների շահերը, հարկային ամբողջ ծանրու-
թյունը ձգել ե ավելի ունևոր և կուլակային տնտեսություննե-
րի վրա: Բավական ե ասել, վոր բոլոր տնտեսությունների մի
տասներկույերորդական մասը վճարել ե հանրապետության մեջ
հավաքված հարկի ամբողջ գումարի կեսը: Խուրհուրդների Հա-
մագումարը կառավարության աշխատանքը ֆինանսների ասպա-
րեզում նշել ե հետևյալ խմբագրությամբ.

«Յերկրի ժողովրդական տնտեսության մեջ յեղած առաջ-
խաղացումը բնականաբար անդրադարձել ե և հանրապետության
պետական և տեղական բյուջեների վրա:

«Համագումարը նշում ե գյուղատնտեսական հարկի նկատ-
մամբ կառավարության բռնած ուղիղ գիծը, վորն ուղղված ե
ավելի մեծ քանակությամբ չքաւոր և սակավակարող տնտեսու-
թյուններ հարկից ազատելուն և հարկային ծանրությունը գյուղա-
կան բնակչության ունևոր և կուլակային խավերի վրան ձգելուն»:

Համագումարը հանձնարարում ե կառավարության մի շարք
միջոցներ ձեռք առնել բյուջետային միջոցներն ավելի տնտեսա-
բար ու ճիշտ բաշխելու, ինչպես և բյուջեների յեկամտային հիմ-
քը բարձրացնելու համար, վորպեսզի թե պետական, և թե տե-
ղական բյուջեներում դեռևս ունեցած դեֆիցիտները (այսինքն
բոլոր ծախսերը ծածկելու համար սեփական յեկամուտների պա-
կասելը) վերանան: Տնտեսությունը զարգացնելով և բարելավե-
լով կառավարությունը միաժամանակ ձգտել ե պետական ապ-

պարատը պահելու համար արվող ծախսերը հնարավորութեան չափ կրճատել, ձգձգումների (վալակիտալի) և բյուրոկրատիզմի դեմ պայքարելու միջոցով ապարատը լավացնել: Պետական ապարատի պահպանութեան համար ծախսվող միջոցները տրնտեսելու ասպարեզում վերջին յերկու տարվա ընթացքում ստացված արդյունքները 5 միլիոն ռուբլու են հասնում, պետական ապարատի լավացնելու և պարզացնելու հետևանքով հաջողվել է ծառայողների քանակը մի յերորդական մասով կրճատել (36,5%):

Ներկայումս նախապատրաստվում և մասնակի կերպով արդեն անց է կացվում պետական ապարատի ընդհանուր գտումը, վորով ծառայողների շարքերից հեռացվելու են պրոլետարիատին անհարգատ տարրերը, ինչպես և բյուրոկրատացած, վալակիտալի և անտեսեմ ծառայողները: Զտվածների փոխարեն պիտի առաջ քաշվեն բանվորներից և գյուղացիներից նոր կադրեր:

Հաշվետու ժամանակամիջոցի ընթացքում կառավարութեան գործունեութեան հետևանքով հաջողվել է նաև նշանակալից չափով բարելավել և բնակչութեանը մոտեցնել արգարագատութեան որդաններին (դատախազութիւնը, դատաբանները, հետաքննութիւնը): Կառավարութեան զեկուցման առթիվ իր ընդունած բանաձևի վերջին մասում Սորհուրդների Համագումարը նշել է արդարագատութեան և պետական ապարատի ասպարիզում կառավարութեան տարած աշխատանքը և հետագա աշխատանքի համար տվել հետևյալ ցուցմունքները.

«Համագումարը հանձնարարում է կառավարութեան միջոցներ ձեռք առնել հետագայում ևս ամրապնդելու հեղափոխական որինականութիւնը և մասնավորապես ուժեղացնել ռեպրեսիաները (պատիժները) վատնիչների ու բանդիտների նկատմամբ»:

«Համագումարը առանձնապէս նշում է նաև պետական ապարատը լավացնելու և կեանացնելու, բյուրոկրատիզմի և վալակիտալի դեմ տարած պայքարի և ալգ աշխատանքի մեջ աշխատավորների լայն մասսաներին ներգրավելու ասպարեզում կառավարութեան կատարած կարևոր աշխատանքը: Համագումարը հանձնարարում է կառավարութեանը չբավականանալ ստացված արդյունքներով և պետական ապարատը լավացնելու աշխատանքը ուժեղացնել, ապարատը զտել անհարգատ բյուրակրատական տարրերից և պրոլետարական պետութիւնը կառավարելու գործին քաշել լայն մասսաներին»:

* * *

Իր յերկու տարվա գործունեութեան հետևանքների մասին Սորհուրդների Համագումարին կառավարութեան տված զեկուցումը և Համագումարի վորոշումներն ասում են այն, վոր մեր տնտեսութիւնը տարեցտարի ամրապնդվում է և տարեցտարի ժողովրդական առողջապահութիւնն ու ժողովրդական լուսավորութիւնը բարելավվում ու զարգանում են: Մեր տնտեսութեան ապագա աճման նկատմամբ կառավարութեան արած հաշիվները, վոր բացատրված են ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման հնգամյա պլանի մեջ, կապահովեն տնտեսութեան աճումը, նրա ինդուստրացումը և հետագա զարգացումը: Արդյունաբերութեան ապագա շինարարութիւնն ուղղված է լինելու դեպի մանածային (բամբակ, մետաքս, բուրդ) և լեռնա-քիմիական ձեռնարկութիւնների զարգացումը և յերկաթ պատրաստող հսկայական ձեռնարկութիւնը—Դաշքեսանի սարքավորումը: Ուժեղ ելեկտրոկայանների շինարարութիւնը մեզ ենեղիա կմատակարարի, այդ գործում առաջնութիւնը կարա-Սախկալի հիդրոկայանինը կլինի:

Դյուղատնտեսութեան ասպարեզում կառավարութեան ուշադրութիւնը դարձված կլինի տեխնիքական մշակույթների ցանքսերն ընդլայնելու վրա և առաջին հերթին բամբակի ցանքսերին: Զեռք առնվող լայն ագրոնոմիական միջոցներով առաջադրված բերքատվութիւնը 350%-ով բարձրացնել, իսկ բամբակի բերքատվութիւնը մեկ ու կես անգամ մեծացնել: Պետք է բոլոր տնտեսութիւնները կոոպերացնել, իսկ հանրապետութեան բոլոր գյուղացիական տնտեսութիւնների մի հինգերորդական մասը կոլեկտիվ տնտեսութիւնների մեջ կազմակերպել:

Սոցիալ-կուլտուրական շինարարութեան ասպարեզում առաջադրված խնդիրներն ևս պակաս հսկայական չեն: Ընդհանուր պարտադիր ուսում, գյուղական տնտեսութեան և արդյունաբերութեան համար կադրերի պատրաստութիւն, նոր կենցաղն արմատացնելու համար մղվող պայքարի ուժեղացում և կանանց ազատագրութիւն, բժշկական ոգնութիւնը բնակչութեանը մոտեցնելը, նախազգուշական բժշկութիւն և սանիտարիա—ահա սրանք են մեզ առաջադրված խնդիրների ամփոփումը:

Սորհուրդների յերկրի կապիտալիստական շրջապատը մեր առաջ մարտական խնդիր է դնում յերկրի պաշտպանունակութիւնը ուժեղացնել և դրա համար ել պետք է շատ մեծ ուշադրութիւն դարձնենք հեղափոխութեան հավատարիմ պահակ—մեր կարմիր Բանակին: Բոլոր այս խնդիրները պիտի լուծվեն Ադրբեյջանի պրոլետարիատի սերտ միութեամբ. նա իր ամբողջ ենեղիան պիտի դնի սոցիալիզմի շինարարութեան գործում, դեպի վորը դնում է Սորհուրդների յերկրը:

22

1929-18

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0201559

24

up